

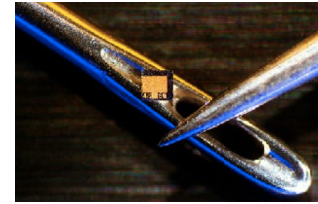
LÉZER

KELLERMAYER MIKLÓS

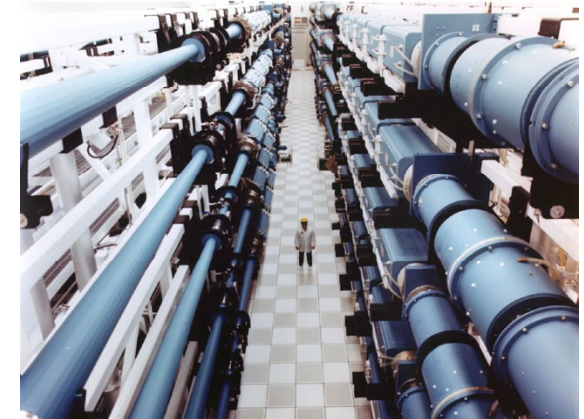
LÉZEREK MINDENÜTT

“LIGHT Amplification by Stimulated Emission of Radiation”

Fényerősítést megvalósító lumineszcens fényforrás.

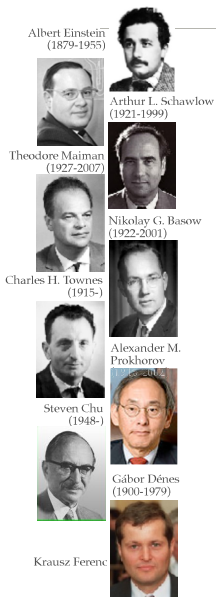

5 mW diódlézer
néhány mm

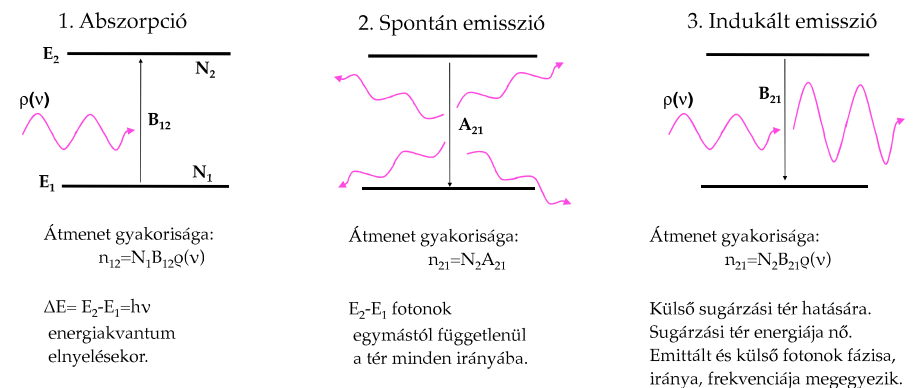
Terawattos NOVA lézer - Lawrence Livermore Laboratories
Futballpálya méret

LÉZERTÖRTÉNET DIÓHÉJBAN

- **1917** - *Albert Einstein*: indukált emisszió elméleti predikciója.
- **1946** - *G. Meyer-Schwickerather*: első szemműtét fénnel.
- **1950** - *Arthur Schawlow és Charles Townes*: az emittált fotonok a látható tartományba eshetnek.
- **1954** - *N.G. Basov, A.M. Prochorov, és C. Townes*: ammónia mézer
- **1960** - *Theodore Maiman*: első lézer (rubin lézer)
- **1964** - *Basov, Prochorov, Townes (Nobel-díj)*: kvantum elektronika
- **1970** - *Arthur Ashkin*: lézercsipesz
- **1971** - *Gábor Dénes (Nobel-díj)*: holográfia
- **1997** - *S. Chu, W.D. Phillips és C. Cohen-Tanoudji (Nobel-díj)*: lézeres atomhűtés.
- **2013. október 8** - *NIF (National Ignition Facility, USA)*: magfúzió beindítása 192 lézernyalábbal, pozitív energiamérleg.
- **2017** - *ELI (Extreme Light Infrastructure)* indulása, Szeged. Attoszekundumos (10^{-18} s) fényimpulzusok előállítása.

A LÉZER ALAPJAI I. INDUKÁLT (STIMULÁLT) EMISSZIÓ

Magyarázat: kétállapotú atomi vagy molekuláris rendszer

E_1, E_2 : energianívók, $E_2 > E_1$

$\rho(\nu)$: sugárzási tér spektrális energiasűrűsége

N_1, N_2 : adott energianívón levő atomok, molekulák száma

B_{12}, A_{21}, B_{21} : energianívók közötti átmeneti valószínűségek (**Einstein-féle együtthatók**), $B_{12} = B_{21}$

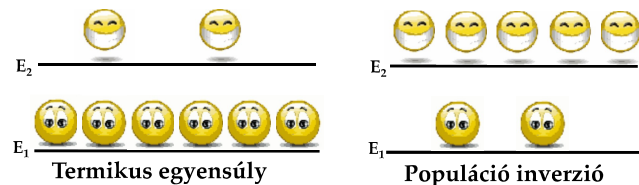
A LÉZER ALAPJAI II. POPULÁCIÓ INVERZIÓ

Fényerősítés az energianívók relatív betöltöttségétől függ

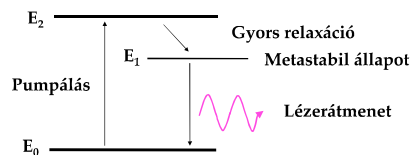
$dJ = JK(N_2 - N_1)dx$

J = energiaáram-sűrűség
 K = állandó
 x = fény által a közegben megtett út
 N_1, N_2 = atomok száma az energianívón

N.B.: Ha dJ pozitív, több fény jön ki a közegből, mint amennyi bejut!

- Populáció inverzió csak többállapotú rendszerben!
- Pumpálás: elektromos, optikai, kémiai energia

A LÉZERFÉNY TULAJDONSÁGAI I.

1. Kis divergencia

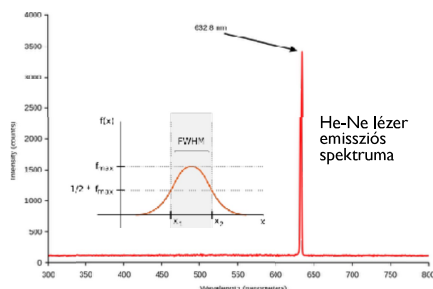
Párhuzamos nyaláb

2. Nagy teljesítmény

Folytonos üzemmódban több tíz, akár száz W (pl. CO₂ lézer)
 Q-csatolású üzemmódban a pillanatnyi teljesítmény hatalmas (GW)
 Kis divergencia miatt óriási térbeli teljesítménysűrűség

3. Kis spektrális sávszélesség

“Monokromaticitás”
 Nagy spektrális energiasűrűség

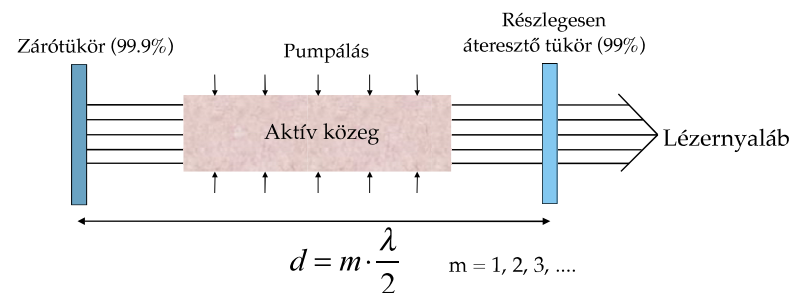

4. Polarizáltság

5. Rendkívül rövid impulzusok lehetősége

ps, fs

A LÉZER ALAPJAI III. OPTIKAI REZONANCIA

Rezonátor:

- két párhuzamos sík (vagy homorú) tükör
- a kimenő fényt teljesítmény egy részét visszacsatolja a közegbe
- pozitív visszacsatolás -> öngerjesztés -> rezonancia

• Optikai zár a rezonátorban: Q-csatolás, impulzus üzemmód

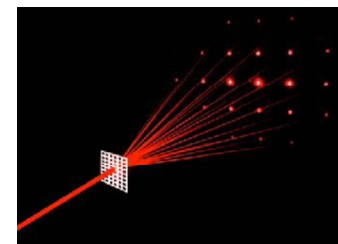
A LÉZERFÉNY TULAJDONSÁGAI II.

6. Koherencia

Fázisazonosság, interferenciaképesség

Időbeli koherencia (különböző időpontokban emittált fotonok fázisazonossága)

Térbeli koherencia (nyalábkeresztmetszet menti fázisazonosság)

Alkalmazás: holográfia, optikai koherencia tomográfia

LÉZERTÍPUSOK

Fényerősítő közeg alapján:

1. Szilárdtest lézerek

Kristályokba v. üveganyagokba bevitt fémszennyeződések; Rubin, Nd-YAG, Ti-zafir

Vörös-infravörös spektrális tartomány; Folytonos, Q-kapcsolású üzemmód, nagy teljesítmény

2. Gázlézerek

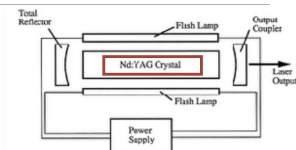
Legismertebb: He-Ne lézer (10 He/Ne). Kis energia, Széleskörű használat
CO₂ lézer: CO₂-N₂-He keverék; λ=10 μm; Óriási teljesítmény (100 W)

3. Festéklézerek

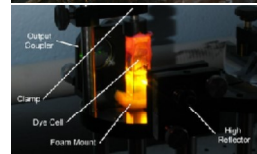
Szerves festékek (pl. rodamin, kumarin) híg oldata; Pumpálásra más lézer használt
Nagy teljesítmény (Q-kapcsolt módban); Hangolható

4. Félvezető (dióda) lézerek

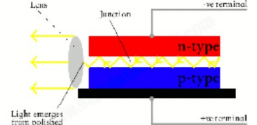
Összefekvő p- és n-típusú, szennyezett félvezetők határán.
Rezonátor tükrökre nincs szükség (belső visszaverődés)
Vörös, IR spektrális tartomány. Nagy kontinuos üzemmódú teljesítmény (akár 100W)
Nyalábkarakterisztika nem túl jó. Kis méret miatt széleskörű alkalmazás.

fémleap vágása CO₂ lézerrel

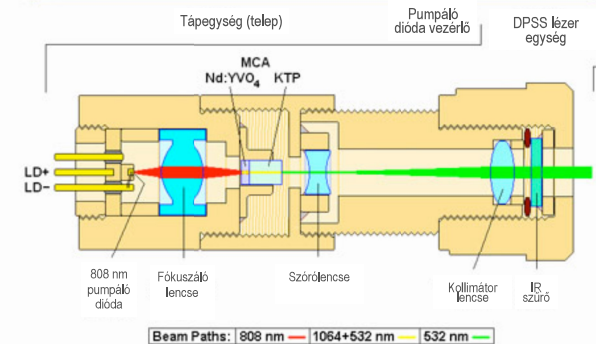

festéklézer

diódalézer

A ZÖLD LÉZERMUTATÓ

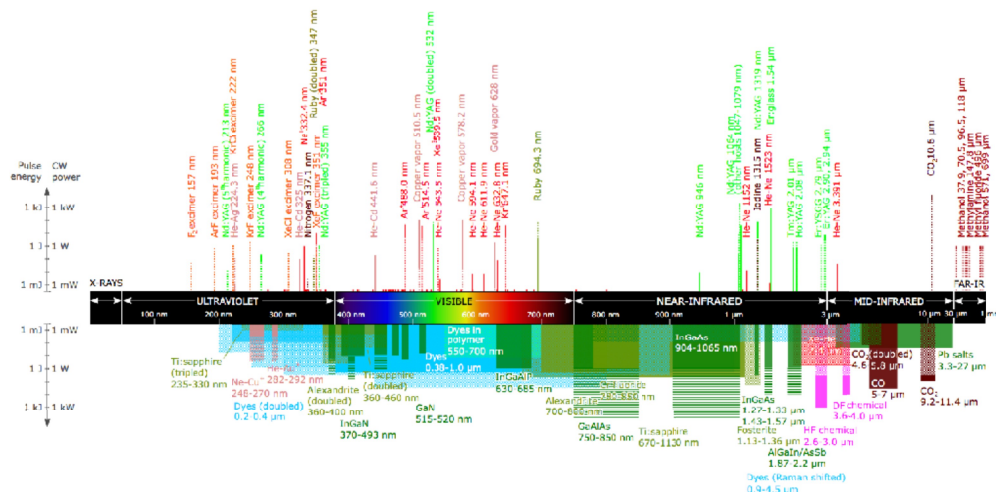
Lépések:

1. Diódalézer (808 nm) pumpál
2. Szilárdtest-lézer (Nd:YVO₄: neodimiummal szennyezett yttrium-vanadát) 1064 nm-es fényt állít elő
3. KTP (kálium titanil-foszfát) kristály frekvenciát dupláz (hullámhossz felez): 532 nm (zöld)

*Megjegyzések:

DPSS: diode-pumped solid state
MCA: multiple crystal assembly
LD: laser diode

LÉZEREK, SPEKTRÁLIS VONALAK ÉS SÁVOK

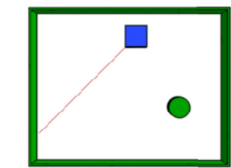
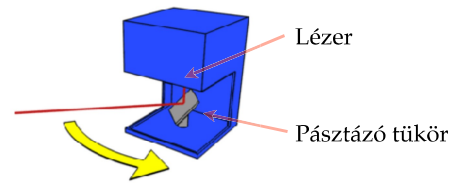
A röntgentől az infravörösig rendelkezésre állnak lézervonalak.

LÉZERALKALMAZÁS SZEMPONTJAI

- Irányíthatóság
- Teljesítmény
- Monokromaticitás
- Koherencia

SEBESSÉGMÉRÉS LÉZERREL

LIDAR: “LIGHT DETECTION AND RANGING”

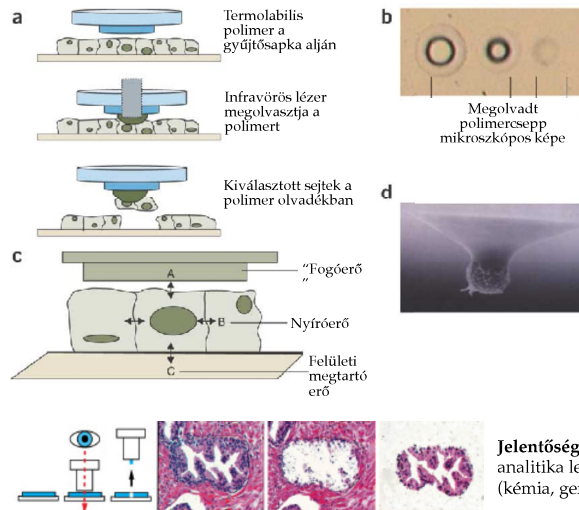
Felülnézeti elrendezés

Felvétel:
rekonstruált térbeli
elhelyezkedés.
Közlekedési
sebességmérőben:
100 impulzus 0.3 s alatt

“LASER CAPTURE MICRODISSECTION”

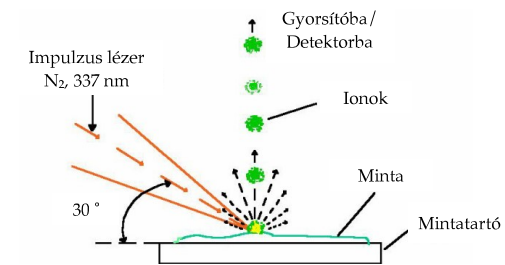
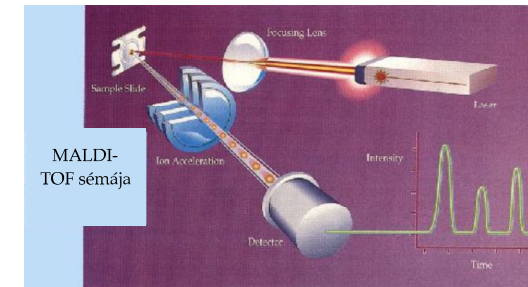
Teljesítménysűrűség

Jelentőség: lokális
analitika lehetősége
(kémia, genetika)

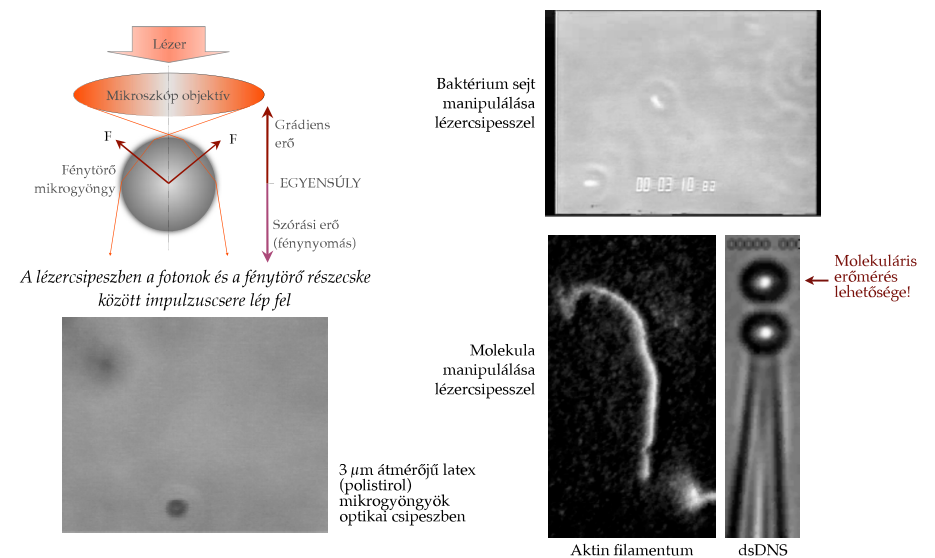
MALDI-TOF:

MATRIX-ASSISTED LASER DESORPTION/IONIZATION
TIME OF FLIGHT MASS SPECTROMETRY

LÉZERCSIPESZ

Teljesítménysűrűség

Baktérium sejt
manipulálása
lézercsipeszsel

Molekula
manipulálása
lézercsipeszsel

3 μm átmérőjű latex
(polistirol)
mikrogöngyök
optikai csipeszben

Aktin filamentum

dsDNS

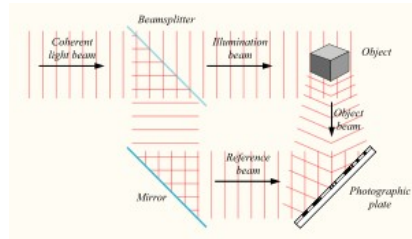
Molekuláris
erőmérés
lehetősége!

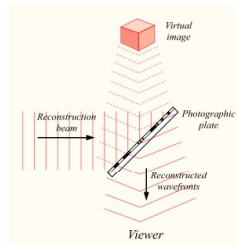
HOLOGRÁFIA

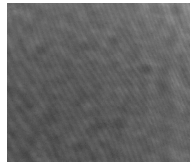
Gábor Dénes
(1900-1979)

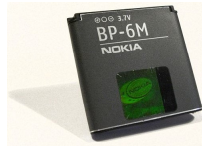
Hologram felvétele

Hologram megtekintése

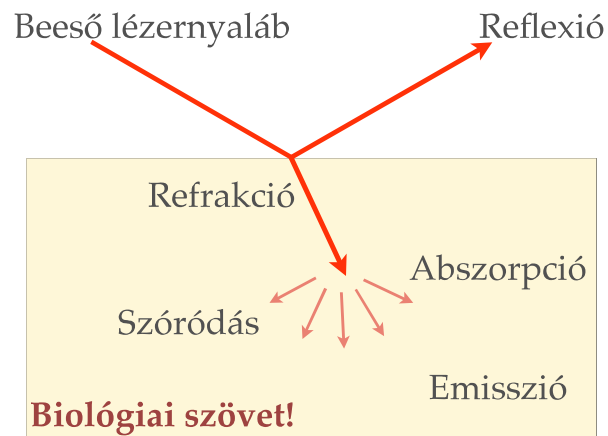
Hologram fotolemez felülete

Hologramok

A LÉZER ORVOSI ALKALMAZÁSAI I.

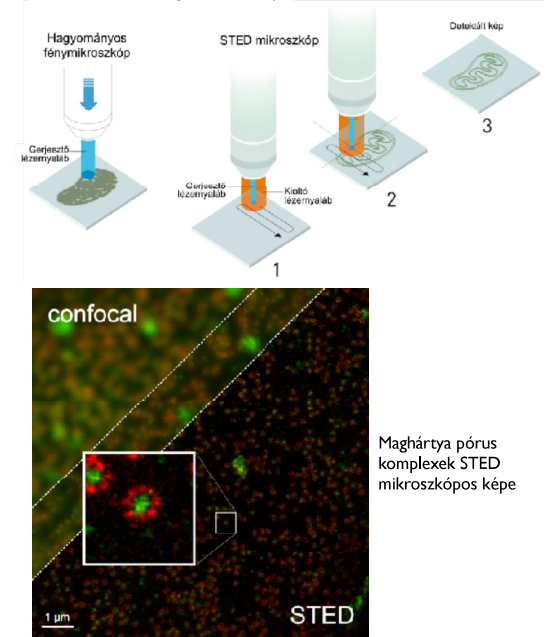
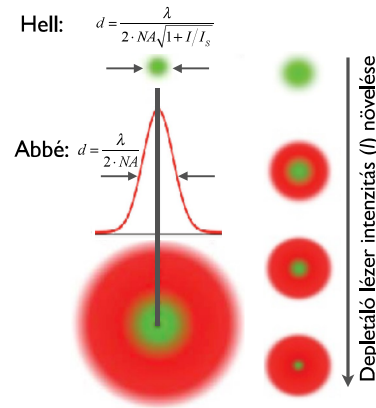
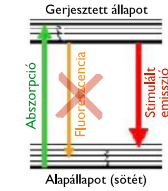
A biológiai szövet tulajdonságai alapvetőek a hatás kialakításában: abszorbancia, fényindukált reakciók

STED mikroszkópia (STimulated Emission Depletion)

Lézer alapjelenség,
monokromaticitás,
teljesítmény, irányíthatóság

Stefan Hell
(Nobel-díj 2014)

A LÉZER ORVOSI ALKALMAZÁSAI II.

Sebészeti szakmák: "lézerszike", koaguláció, vérzés nélküli operáció. Daganatteltávolítás. CO₂ és Nd:YAG lézer. Holmium lézer lithotripsia (urológia).

Bőrgyógyászat: rendkívül kiterjedt alkalmazás - anyajegyek, tetoválások, felületi érzettség, szőrzet, daganat eltávolítása, stb.

Fogászat: szuvas részek preferáltan abszorbeálóknak.

Photodynamiás tumorterápia: fotoszenzitív, tumor által preferáltan felvett kémiai anyagok aktiválása lézerrel.

Szemészet: Retinaleválás, szemfenék fotokoagulációja, glaucoma, fotorefraktív keratektomia (PRK).

BŐRGYÓGYÁSZATI ALKALMAZÁSOK:

1. SZEMPONTOK

---

1. Alkalmazott hullámhossz:

- Argon: 488 or 514.5 nm
- Ruby: 694 nm
- Alexandrite: 755 nm
- Pulsed diode array: 810 nm
- Nd:YAG: 1064 nm

2. Impulzusszélesség

3. Megvilágított terület nagysága (8-10 mm átmérő)

4. Energiasűrűség (J/cm^2)

5. Repetíciós ráta (akkumulációs hatások)

6. Epidermális hűtés (gélek, folyadékok, spray-k, levegő)

BŐRGYÓGYÁSZATI ALKALMAZÁSOK:

3. TETOVÁLÁS ELTÁVOLÍTÁS

Q-kapcsolású Nd:YAG lézer (1064 nm)

Kezelés előtt

Kezelés után

BŐRGYÓGYÁSZATI ALKALMAZÁSOK:

2. LÉZERES SZŐRTELENÍTÉS

Phototricholysis, photoepiláció

Alapja: szelektív photothermolysis
chromophorok általi szelektív abszorpció

Alkalmazott chromophorok:

1. Szén (exogén, széntartalmú kenőcsök)
2. Hemoglobin (endogén)
3. Melanin (endogén)

Kezelés előtt

Kezelés után

BŐRGYÓGYÁSZATI ALKALMAZÁSOK:

4. ANYAJEGY ELTÁVOLÍTÁS

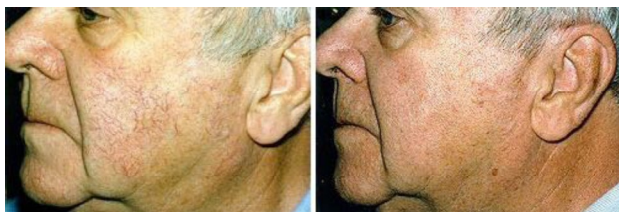

Kezelés előtt

Kezelés után

BŐRGYÓGYÁSZATI ALKALMAZÁSOK: 5. FELÜLETES EREK, VÉNÁK ELTÁVOLÍTÁSA

Kezelés előtt

Kezelés után

Kezelés előtt

2 évvel a kezelés után

BŐRGYÓGYÁSZATI ALKALMAZÁSOK: 6. BŐR FELÜLETI MÓDOSÍTÁSA (“RESURFACING”)

1993. Adrian
CO₂, Erbium:YAG lézer

Ráncalanítás

Napkárosítás

Rhinophyma (faggyúmirigy hipertófia, fibrózis)

Szisztémás epidermális naevusok

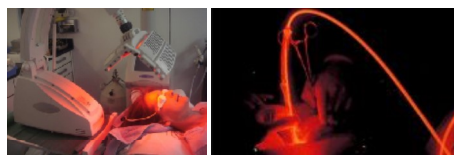
FOTODINÁMIÁS TERÁPIA

Photodynamias terápia (PDT):

Roswell Park Cancer Institute 1970-es évek.

Háromkomponensű tumorterápiás módszer:

1. Fotoszenzitizáló ágens, 2. Fény, 3. Oxigén.

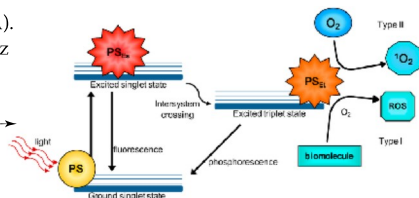

Fény szervezetbe juttatása: felületi megvilágítás, optikai kábel

Lépések:

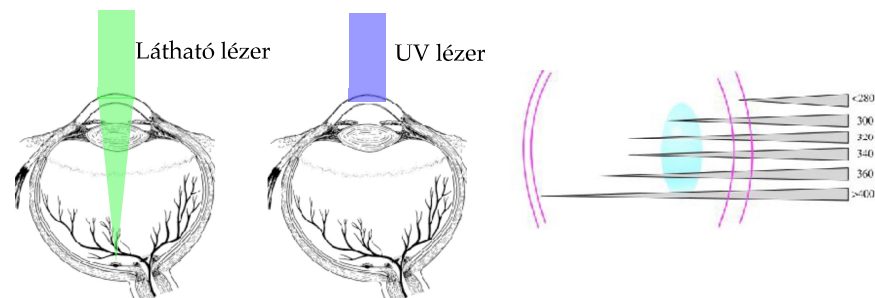

1. Fotoszenzitizáló prekursor beadása (aminolevulinsav, ALA).
2. Néhány órás inkubációs idő koncentrációja a tumorban. Az ALA protoporphyrin IX-é alakul.
3. A célterület megvilágítása diódlézerrel (néhány perc).
4. Protoporphyrin abszorbeál → gerjesztett szingulett állapot → triplett állapot → energiatranszfer triplett oxigénnel → gerjesztett, reaktív oxigén → szöveti reakció. Néhány napon belül a terület elhal, leválik.

SZEMÉSZETI ALKALMAZÁSOK: 1. ALAPELVEK

Az optikai közegek transzmittivitása hullámhossz-függő

SZEMÉSZETI ALKALMAZÁSOK:

2. LASIK

“Laser-assisted In Situ Keratomileusis”

A refraktív lézer-szemsebészet egy fajtája

Történet:

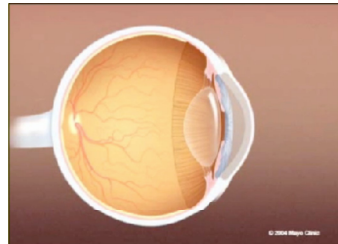
Jose Barraquer, 1970: microkeratome építése, mellyel a corneába lézerrel hasadékokat vágott és lemezeket alakított ki (keratomileusis).

Lucio Buratto (Olasz) és Ioannis Pallikaris (Görög), 1990: keratomileusis és photorefraktív keratektomia kombinálása.

Thomas and Tobias Neuhann (Német), 1991: automatizált microkeratome.

Lépések:

1. Kontaktlencse eltávolítása (7-10 nappal a beavatkozás előtt)
2. Lézeres letapogatás (kis teljesítmény): a cornea topográfiájának megrajzolása
3. Cornea felületéről egy lemez felhajítása (fs lézerrel)
4. Stroma anyagából eltávolítás (néhány 10 mikrométer vastagságban). Excimer lézer (193 nm).

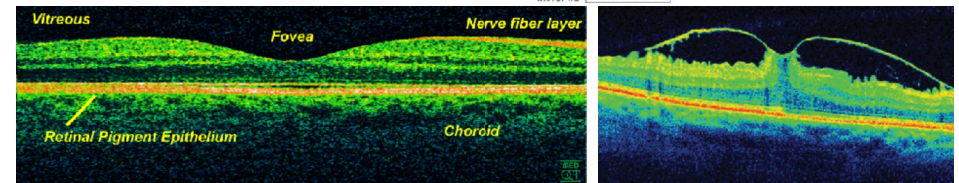
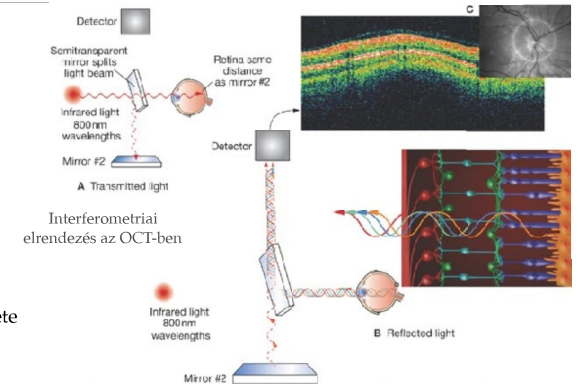
SZEMÉSZETI ALKALMAZÁSOK:

3. OCT

Optikai koherencia tomográfia (Optical Coherence Tomography)

- noninvazív
- kontrasztanyagmentes
- majdnem mikroszkópikus felbontás

Működési elv: a minta mélyebb részeiben visszaverődő, illetve szóródó sugarak interferometria segítségével szétválaszthatók. A reflektáló rétegek helyzete meghatározható. A minta szerkezete (1-2 mm mélységben) feltárható.

Normál retina

Macula degeneráció